

AZ ÉV KÉTÉLTŰJE 2015

A dunai tarajosgőte

ÍRTA | GARANCZY MIHÁLY

Nem kell feltétlenül távoli tájakra utazni ahhoz, hogy a szakemberek új fajt fedezzenek fel. Elegendő ehhez az alapos felkészültségen túl a jó szem, a társtudományok modern vívmányainak bevetése a jobb megismerés érdekében. A Kárpát-medence biogeográfiai adottságai – egyéb feltételek megléte esetén – kifejezetten kedveznek új fajok kialakulásának. Ennek esélyeit az is növelheti, ha egy faj nagy elterjedési területen él, ahol a változatos környezet akár az örökítőanyag tartós módosulására is vezethet.

A kétéltűekkel foglalkozó rendszertani és etológus szakemberek már régebben azt tapasztalták, hogy a tarajosgőte különböző népeiségeinek (populációinak) megjelenésében és etológiai vonásaiban eltérések vannak, amelyek egy-egy szaporodási közösségben tartósan, nemzedékről nemzedékre öröklődnek. Ezek azonban nem feltűnő bélyegek, így a terepbiológiai munka során csak kevésbé érzékelhetők. Azt is megfigyelték, hogy az eltérő tulajdonságú egyedek néhol nagyobb gyakorisággal fordulnak elő, így ezeket az állományokat alfajjá minősíthették.

ma Magyarországon három tarajosgőtefaj él: a közönséges, a dunai és az alpesi tarajosgőte

A fellendülő faunisztikai, biokémiai és genetikai kutatások egyértelművé tették, hogy a populációkra helyesebb a fajmegnevezést használni, így ma tarajosgőte-fajcsoportról beszélnek már a szakemberek. A legfrissebb rendszertani vizsgálatok szerint ma Magyarországon három tarajosgőtefaj él: a *közönséges*, a *dunai* és az *alpesi tarajosgőte*. Külső bélyegek alapján azonban azért is nehéz elválasztani őket egymástól, mert az érintkező elterjedési területen élő állományok egymással hibridizálódnak, az elkülönülő tulajdonságok pedig így még jobban elmosódnak. Ez kizárólag a közönséges és a dunai tarajosgőte népeiségeire érvényes, mivel a nyugati határszélen élő alpesi tarajosgőte más hazai fajokkal nem találkozhat már.

A dunai tarajosgőte zömök testalkatú, testhossza a farkával együtt elérheti a 13–17 centimétert, ujjakban végződő viszonylag rövid lábával biztonságosan cammog a szárazföldön. A nászruhás

hím színeiben gazdag szemölcsös bőre a hátán zöldes-barnás árnyalatú, az oldalán és a torkán sötét színű, az utóbbiakon sűrűn elhelyezkedő fehér pontok fontos faji bélyegnek minősülnek. A hasi oldal sötét narancsszínű, éles fekete pontokkal tarkítva. Az ivarérett 3–4 éves hím gerincén nászidőben erősen fejlett szakadozott taraj húzódik (ez a nősténynél hiányzik), amely a hát közepén átvált sima élre, a fark felett megszakad, befűződik. A széles, evezős fark oldalain gyöngyházfényű szalag húzódik.

Az egymáshoz nagyon hasonló közönséges és dunai tarajosgőte megkülönböztetéséhez biztos támpontot nyújt a *Woltestroff-index*. Ez a szám a mellső végtag hosszának százalékos aránya az azonos oldali elülső és hátsó végtag között mért távolsághoz. A dunai tarajosgőte hímnél 45–52, a nősténynél 34–45 százalék, a közönséges tarajosgőte hímnél mérhető 55–65 és a nősténynél 45–54 százalékos értékkel.

Ha kristálytisztá vizek felmelegednek, kezdődik a dunai tarajosgőte nászideje. A szereplők magányosságukat feladva egymás társaságát keresik. A hím udvarlaskor reménybeli párja előtt párzásra hívó násztáncot lejt a víztükör alatt. Fejük összeérintése után taraja felmerevedik, finoman hullámzó remegés fut rajta végig, odasimul párjához, miközben farki végével simogatja, paskolja oldalát.

A párzás során a hím az ivarsejtjeit tartalmazó spermacsomagot az aljzatra, vagy egy vízinövény szélesebb levelére rakja, a nőstény fölője úszik, és porszívó módjára kloakájába felszippanntja. A kiszabaduló hím ivarsejtek akár száz-kétszáz petesejt megtermékenyítésére elegendő számban vannak jelen. A kétéltűek között ritka módon belső megtermékenyítéssel indul a petesejtek barázdálódására.

A nőstény a petéket vízinövények levelére ragasztja, majd hátsó lábaival gondosan összehajtogatja, mintegy „becsomagolja” az utódokat, így biztosítva védelmüket. Az egyre langyosabb vízben kikelnek a bojtos-kopolytús kis lárvák, ezzel megkezdik önálló életüket. Apró, lebegő vízi élőlényekkel, algákkal táplálkoznak, később csigákkal, izeltlábuakkal színesítik az étlapot.

Nyárutó lesz, mire a lárvák átalakulva alkalmasá válnak a tüdővel való légzésre, ekkorra már eltűnnek a feleslegessé váló kopolytúk. Az állat szinte percenként az igazi élettere, a víz felszínére emelkedik, hogy szippantson a légköri levegőből. Ettől kezdve alkalmassá válik a szárazföldi életre. Itt mozogva azonban csak olyan helyen képes megélni, ahol páras, nedves a környezet. A nászidőszak végén a hím elveszti ékességét, a taraját, a vizet elhagyva a szárazföldön is mozog. A közeledő tél elől mind a szülők, mind az utódok szárazföldi búvóhelyet keresnek maguknak.

A dunai tarajosgőte a *kétéltűek* (Amphibia) osztályába, a *farkos kétéltűek* (Caudata) rendjébe, közelebből a *szalamandrafélék* (Salamandridae) családjába tartozik. Rendszertani besorolása nem csupán életmódját érzékelteti, hanem azt is sejteti, hogy változó testhőmérsékletű gerinces. Mivel a keringési rendszere ősi vonásokat őriz, a szívkamrában az oxigénben gazdag és szegényebb vér részben keveredik, ezért testhőmérséklete erősen függ környezetének a hőmérsékletétől. A zimankós idő elől ezért fagymentes helyre húzódik, ahol mély álomban vészeli át a téli hónapokat.

A dunai tarajosgőte elsősorban dús növényzetű síksági állóvizek lakója. A Duna vízrendszerének bennszülött faja, elterjedési területe a Duna-deltától a Kárpát-medence nyugati kapujáig terjed, de fellelhető a Balkánon, sőt Ukrajna területén is. Annyi bizonyos, hogy a faj világgallománynak mintegy 40 százaléka a Kárpát-medencében összpontosul, így fokozott a felelősségünk a populációk megőrzésében. Szerepét aláhúzza, hogy Natura 2000 jelölőfaj is. Fontosságára utal az is, hogy a *Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület* 2015-ben az év kétéltű fajává választotta.

A dunai tarajosgőtét leginkább élőhelyeinek beszűkülése, a vizek elszennyeződése, a populációk feldarabolódása veszélyezteti. Ha a magánkézbe került kisebb tavakat az új tulajdonos horgásztóként hasznosítja, a betelepített ragadozóhalak akár a teljes gőteállományt elpusztítják. Az állománycsökkenés megelőzése végett az ország egész területén védett, pénzben kifejezett természetvédelmi értéke 50 ezer forint.

